

Cédulák V.

– Az Úr imája (Miatyánk)

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te neved; jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma; és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; és ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól! Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen.

Ennyi a keresztény világ legismertebb imája, melyet talán Európa mai, istentelen korszaka előtt, akár szó szerint értve is, mindenki ismert. Legalábbis mifelénk, az itteni népek körében az átlagos felkészültségű emberek. Manapság bizonyára más a helyzet, terjed a tudatlanság, mint a ragály, és már nincs is rajta mit szégyellni, elvégre a szomszéd sem tudja. Nehéz rá magyarázatot találni, de miközben elképesztő felismeréseket hozott nyilvánosságra éppen a legutóbbi évszázadban az emberi szellem – e csúcshoz képest sosem látott mélységbe zuhant az átlagember műveltsége, ha nem inkább az életkultúra jelölést kellene használni. Magyarán az emberiség lélekszámahoz képest maroknyi elit csoportok, régi szóval élve, a Teremtés titkait kutatva már-már a végső kérdések válaszait formálják – miközben a felmérhetetlen nagyságú többség elfordult a Tudástól, kíváncsiságát elveszítette, és magába borulva csak személyes örömét üzi. Jó lenne tudni, mindez mennyiben eredendő tulajdonsága az embernek, és mennyiben ócska divat, az érdektelen környezet utánzása... Netán a hagyománytisztelők erős fogódzóba kapaszkodva élnek minden körülményben, a világ ismeretlen irányokba sodródó változását követők meg iránytű nélkül maradva tévedeznek? Kétségtelen tény, háborúban nem lehet betartani a tizparancsolat alapvetését, mert ott embert ölni,

gyűlölni, más tulajdonát elrabolni „fejvesztés terhe mellett” kötelesség. Amint nyílt és álcázott diktatúrákban sem lehetséges valóban tisztességesnek lenni, mert életed kockáztatása a rád utaltak, családod, barátaid létezését veszélyezteti, amit lelkiismereted nem engedhet. Hasonlóképpen csak töredékesen lehetsz emberséges a pénzért folyó eszelős világversenyben is! A tőzsdén előnyt szerezhetsz, de csak mások rovására teheted. Adót csalsz kicsiben-nagyban, megrövidíted a sok rászorulót. Mégsem tart vissza a felismerés, inkább megerősít szándékodban az uralkodó korszellem: gazdagodni, gyarapodni mindenáron. Ilyen örült nyüzsziben a „Miatyánk” nem is hallatszik. Nincs rá idő s energia odafigyelni. Kérdezni róla, ha tudatlanul is...

„[J]öjjön el a Te országod, legyen meg a Te akaratod.” Emberi kérés, bár halandó számára lehetetlennek tűnik megérni az Ő országa eljövételét, legföljebb az Új embernek, föltámadás után, a végítélet nyomán – de ahhoz meg kell halni. Ezért itt a fohász hitvallás, személyes vallomás a Mindenható felé, kérés mögé rejtett alázat. Jóakarató hívek Isten országának eljövételét sürgetik, földi értelemmel reménytelenül, de miként Jézus eljött, azonképpen minden lehetséges...

... mindennapi kenyerünket add meg nekünk holnap is... tenném hozzá: kegyeskedj jól cselekedni velünk, mintha megérdemelnénk.

... szabadíts meg a Gonosztól! Ne vígy minket Kísértésbe! Kiűzetésünktől fogva tudatlan tévelygünk, Lángoszlopod híján kiszolgáltatva lennénk gonosz hatalmaknak. Szabadíts meg a Gonosztól – de híjával mi maradna belőlünk? Egy almamagnyi tiszta jó? A többi mind kukacos-fertőzött, de hiszen csak a földi halál egyértelmű, az ember folytonos vibrálás, új és még újabb testi/lelki alakzatok burjánzása. És a Kísértések! Ó Uram, oly könnyen elbukunk látszat és való mezsgyéjén

imbolyogva, dőre délibábot követnek még a legnagyobbak is közülünk. Legtöbbünk természete is oly csapodár, szilárd hittal aligha építhetünk hozzád sziklatemplomot. Ne vígy minket kísértésbe, óvjál a csábítón fúvó szelektől is, hiszen Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség is mindörökké.

Légy kegyes Uram, őrangyalod közénk küldeni ne feledd – óvjon, s vezesse híveid, különben elsodornak a szelek, elcsábítanak csalfa álmok és meghurcolnak, kifosztanak nyomorult tévelygések. Mára átszakadt a Hit határa, a beömlő tengerárban kapaszkodó nélkül maradtak testvéreink. Bocsásd meg nekünk bűneink, viszontzásul mi már nemigen tudjuk ezt megtenni az ellenünk vétkezőkkel, pedig talán szeretnénk. Könyörületeség helyett hetedízíglén fojtogató gyűlölet uralja híveid körét is, bocsáss meg érte – tudatlan bűnösöknek.

Mi már nem ismerjük paradicsombéli ősünk boldog nyugalmát, csak a kétkedő értelem lázadó szellemét hagyta ránk, s ez nem véd meg senkitől. Ó Király, nem magunk miatt kérünk, de kifosztva hitéből, rohanunk a Semmibe, Jövőt, Múltat, Rendet nem ismerő, gyülevész had. Gyermekeinknek, a Szerelmeseknek, a méltósággal szenvedőknek, az ágyba vizelő nyomorultaknak, a beszédképtelen sérülteknek, a földi poklokat járt hebegőknek, megannyi elesettnek – bocsásd meg bűneit. Áldassék az Úr szent neve. Ámen.

– interjú egy Kádár-korbeli titkosszolgá kémelhárítóval. A megszólaltatott emlékkönyvét ismerem valamelyest, ha nem is a szerzővel, a kötetet a vásárhelyi Emlékpontban bemutató történész-szel beszélgettem róla. Most hallgatom az újabb beszélgetést, és mint a könyvből, jószerevével ezúttal sem tudunk meg érdeműt a '70-es, '80-as években folyó kémelhárítási munka mindennapjairól, inkább csak azt, milyen készületlen, tudatlan, gyakran iszákos emberek voltak a titkosrendőrök. Lehetséges, de kompetenciájuk hiányát civilként nem tudjuk megítélni, már csak a dokumentumok hiánya, a munkájukat rejtő, azóta is sűrű homály miatt sem. Kézenfekvő tény, hogy a Kádár-kor elhárítási szakemberei „Moszkvában” végeztek, de hogy ezen belül hol, esetleg nem is a Birodalom fővárosában, ezt sem tudjuk. Márpedig más minőségű képzést kaphattak Le-

ningrádban, mint, teszem azt, Harkovban. L. és G. urak kémkedési ügyében az is elgondolkodtató, hogy két évtizeddel a rendszerválás után még mindketten vörös diplomás, vezető titkosszolgák lehettek, hallgatom a riportban. Sőt az is elhangzik, hogy aki elkísérte L.-t a Portik nevű hivatásos bűnözővel rendezett találkozóra, Kádár idején a politikai rendőrségnél, a 3/3-nál dolgozott. Aligha változott valami is, ágaskodik a kérdés, az egykori kémelhárító meg is válaszolja Rózsa Gyuri reklámfilmjének stílusában: a legutóbbi korszakváltásig a titkosszolgálatok néhány ágazatában maradtak a káderek. Akkor vajon mennyire volt odafönt „őszinte” ez a mi rendszerváltásunk? Kik álltak a kormányruánál, kik őrizték a lángot, és kitől? Netán csak arra ügyeltek, ne csináljunk balhét, még akaratlan sem...

– a Kádár-kor politikai rendőrségével minden a '70-es, '80-as években felnőtté vált magyar értelmiséginek könnyű volt kapcsolatba kerülnie: sokakat megkerestek, behívtak, rászóltak, megkérték, és még ezernyiféle módon érintkezhetek a „felek”. Általános tapasztalatként mondható: a korszak mind erősebb társadalmi pezsgéséhez képest a „szimatok” jelentősen visszamaradt, politikai értelemben igen konzervatív társaságot képeztek. Nem tudtak szabadulni a „fakabáttól”, a forrongó társadalom változásait megrogzította rendőri ügyként értelmezték, igyekeztek kriminalizálni a változásokat. Nyilván más felkészültségű volt az értelmiségi agytrösztjük Pesten, de abból nem sok jutott vidékre. Csongrád megye pedig, a kambodzsai diktátor, Pol Pot nevét viselte a hazai liberálbolsik, a rendszer megreformálhatóságát hívők körében, miközben a Párt egyre bizonytalanabb, fél szívvel elkötelezett ügyvezetői továbbra is bitorolták a fegyveres testületeket. Mindez azonban már az erjedés vége felé történt, korábban, a '70-es, '80-as évtizedek taposómalmi idején, mint minden igazi **korszakhatáron** (akkoriban gyakran használt kifejezés, a Mozgó Világban rovatcím) a frontok előre-hátra hullámoztak. Fordulatot hozott Gorbacsov megjelenése a Kremlben, s ez kétségtelesen eldöntötte az ütközet kimenetelét: a reformok győznek, de nem máról holnapra, és amit akkor sokan nem is sejtettünk: csak áldozatok árán. Ebben a darálóban a hazai titkosszolgák, nem voltak, nem is lehettek tényezők. Közülük

néhányan (kik és mikortól?) vélhetőn a rend megőrzését kapták feladatul (kiktől?), mondván, a magyarok olyan izgága népség, lásd '56, de ezek a kiválasztottak messze a köznép, a talpasok fölött lebegtek, kicsivel a felhők alatt. (Velük az olyan pórok, mint a vidéki értelmiség, nem találkozhatott.) Kizárható, hogy külhoni kollégáikat, KGB, CIA, Moszad, német, osztrák szervek, nem érdekelte volna, mi történik Budapesten. És bizonyosan nem csak úgy „általában” érdeklődtek. Nem kell magyarázni, hogy az említett „társzervek” nemcsak tudni szerettek volna a magyar ügyekről, hanem befolyásolni is azokat, netán irányítani folyásukat... Másfelől, valamely szervezet, intézmény önállósodási törekvése már csak pusztán önvédelemből, a veszélyhelyzet (vészhelyzet) „fokozódása” miatt is fölerősödik. Magyarán a hazai elhárítás elit része nyilván kinyújtott kézzel fogadta a feléje tapogató kezeket, jöjjenek akár a korábbi ellenségektől vagy éppen örök barátoktól. A pályakezdő Antall-kormányának nyilván a legkisebb gondja is nagyobb volt annál, semhogy belenyúljon ebbe a katyvaszba, netán túlságosan mélyre, meglelni a valódi szálakat... Elvégre nem tudhatták, kiről (egymásról) mit találnának a dossziékban, így Horvát Balázs ügyvéd-miniszter diplomáciai érzéke fontosabb lehetett, mint leleplezései. De akár úgy is mondhatjuk: Isten őrizzen a Fészken belüli botrányos feltárásoktól... ez lehetett az Ügyvéd úr legfőbb feladata. Igaz, a régi rezsim bukását, az új rend és emberei hatalomra kerülését nemhogy a '70-es években, „talajszinten”, vidéken még 1988-ban sem igen „láttuk”, végképpen nem „hittük”. E jámbor tudatlanságnak gyökeresen ellentmondó információkkal, átlag halandó szellemi fölkészültségét erősen próbára tevő ismeretekkel rendelkezhetett – már csak a helyzetéből, foglalkozásából adódó kényszer miatt is – a titkosszolgálati elit. További kérdés lenne, de csak lehetne: mire mentek ezzel? A rendszerváltás után újjászerveződött (vagy alig változott) magyar társadalmi elit (politikai, gazdasági, intézményi hatalmasságok csoportjai) részletes és alapos, de mindmáig el nem végzett feltérképezése megmutathatná a Kádár-kor titkosszolgálati személyeinek útját is az 1989/90 utáni időkben, ez a térkép tájékoztatna kapcsolataikról, világképükről, társadalmi felkészültségükről. Mindez azonban nem több,

mint jámbor képzelgés, ilyen tényfeltáró elemzések ugyanis nem készültek, legalábbis nem kerültek nyilvánosságra. Lehetséges: az elemzést el nem végző társadalomkutatók önvédelmi reflexektől vezetve mellőzték a témát. Talán okkal, talán csak fölös elővigyázatosságból, ki tudja. A hazai titkosszolgák és szervezeteik kapcsolatai legfőleg az alvilággal kerültek olykor felszínre, de csak véletlenszerűen, így esetlegesen. A közvéleményt is tájékoztató, átfogó elemzés mind-egyik nem ismert e tárgykörben sem...

– ismét napok számlálása, mennyit kell még kibírni az idén talán harmadik hőhullám végéig. Rekordokat döntő hőségnapok, melyek meghaladják, vagy az éjjeli hidegek, amelyek éppen alulmúlják mindazt, amit eddig följegyeztek. Reggelente már érezhető porban ébredünk, de nem a nyári éjszakában, mert olykor fagy közeli a hideg. Történik mindez napokon, heteken keresztül, s mást sem tehetsz, mint számolod, még mennyit kell aludni, hogy eljőjön már a Jézuska, hozza meg az ajándékot, most éppen a nyári záport. A kukoricának sok helyütt már annyi, de az embereknek még nem! Éghajlattanászok szerint a helyzet még csak eztán fokozódik, a hőségnapok száma néhány éven belül rohamosan megnő. És addig? Viselni, mit ránk mért a Sors. Közben sosem feledni, minden perccel közelebb, közelebb a záróképhez. De a megtett útidőbe, a nemszeretem napok is beszámítanak! Mifelénk így járják a táncot. Jobb, ha számon tartod.

– ...bocsáss meg az ellened vétkezőknek, és mi is megbocsátunk nekik... mantrázza esténként az Ima szokott szavait. Éjjel kettőkor azután állati hangon üvölt valaki az utcán, mély morgás, vicsorgás, mire rémült női sikoly, rohanás, majd eszelős futás és azt követő gurgulázó, nem szűnő röhögés. Milyen könnyű mondani az ima százszor hallott szavait, de most nem megy, nem visz rá a Lélek. Igaz, átokra sem. Éjsötét kint és belül is, mert emberi lény cselekszik ilyen aljasul egy másik, gyöngébb emberrel. Bocsásd meg bűneit, nem tudja, mit cselekszik? Tudja, élvezi. „Oly korban éltem én e földön, / mikor az ember úgy elaljasult, / hogy önként, kéjjel ölt...” Itt most nem gyilkolt, de szándéka szerint már gonosztevő. Ó, irgalom atyja, ne hagyj el! De ha lennének és legalább rendszeresen járőröznének a rendőrök is...

– ott a napsütötte templomkapuban, se kint, se bent, mint rendesen, de százados kövek között, valami időtlen felhő ereszkedett fölé... s ellibbent tőle a Jelen. Milyen szép is lenne csak úgy szemlélni s nem megszenvedni az Életet. De csakugyan, nyár végi napfény, csöndes tér a százados templom előtt és lelkében olyan hangulat, amely csak a szenteknek lehet megszokott: derűs nyugalom. Semmi szorongás az elkövetkezőktől, türelmetlen várakozás a találkozásra, nincs magány sem, mintha nem tartozna senkihez, már gyűrött falevélként sodorja a szél... Derű, hisz mögötte a Templom kopott falai védik, mint gyermeket, baja ne essék. Előtte a forrongó Világ, de távolabb. Itt enyhely, tenyérnyi öböl, talán még többényi távolságra a forgószelel. Messzi, de hiszen mi a Távolság? Idő, mely egyre fogy, miként az Út, mely gyorsan végéhez ér majd. Még itt a Nyár.

„Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takarja el a bérci tetőt.”

Vedd kegyelmeként az Égnek, megsejthetted – ami elkövetkezik. Ellene nem tehetsz, se fékezni, se siettetni nem tudod, de még messziről, na jó, kicsit távolabbról ásít feléd a Sötét nyugalom, vár reád.

– a kommunizmus kutatásának komoly akadály a rendszer iránti nosztalgia fölbukkanása és erősödése Kelet-Európában, jelentette ki keserűen egy fiatal román történész. Tette ezt abból az alkalomból, hogy turistalátványossággá építik a Ceaușescu házaspár kivégzésének színhelyét és azt a szobát, ahol utolsó éjszakájukat töltötték, fegyveres őrs társaságában. A megkérdezett román polgárok közül többen visszasírták a Kárpátok Génuszát, mondván, munkát adott nekik. Innen nézve a „kádári diktatúra”, tehát Kádár János országlása iránti általános hazai vágyakozás nem csupán érthető, hanem igazolt is.

– Kádár János és Petri Gábor. Az előbbi politikus, 1957 és 1988 között Magyarország korlátlan uralkodója, utóbbi országos főméltóságú sebész-orvos, a szegedi orvosegyetem többszörös rektora, egyben mindketten az akkori idők formailag legmagasabb rangú államhatalmi testületének, az Elnöki Tanácsnak tagjai. Petri professzor egy alkalommal, a főhatalmi testület ülésén, ahol

halálraítéltek kegyelmi kérvényéről kellett dönteni, bejelentette: nem él szavazati jogával, mert orvosi eszköje azt követeli, nem veheti el más ember életét. Bejelentése nyomán döbbent csönd támadt, e már-már függelemsértésnek számító tiltakozás példátlan, és elhangzása megakasztotta a rendet. Kádár fölvette a kesztyűt, és azzal érvelt, az orvos pontosan azt teszi, amit a politikus: beteget gyógyít. A mi helyzetünk itt ugyanaz, érvelt Kádár, csak a társadalmat kell orvosolni... a sebész professzor elfogadta az érvelést, aláírt olykor Éltet, máskor Halált.

– *Gyönyörű gyermekkor a haláltáborokban* – ez egy cikk címe, s bár kérdései nyugtalanítók, de nincs rájuk érdemi válasz. Az egyik náci koncentrációs tábor parancsnokának ma 80 éves lánya beszél, annyi év után, először nyilvánosan az apjáról, akit a lengyelek felakasztottak Auschwitzban, miután a nürnbergi perben beismerő vallomást tett, lánya szerint kényszerből. Apjáról, a háborús bűnöséről mondja most ez az asszony: ő volt a világ legkedvesebb embere. Egyébként a nő amerikai férje révén került a háború után az Államokba, Washingtonban telepedtek le, és egy zsidó tulajdonú ruhaüzletben dolgozott 30 évig, írja az újság. Életútja ismeretében következhetne valami kommentár apja megítéléséről, de nekem nincs ilyen birtokomban. A hajdan egyelvű világ azóta végletesen darabokra szakadt, néhai egyértelmű rendezőelvi elvástak, alkalmazásuk már nem segít megítélni a történeteket. Az SS-lágerparancsnok háborús bűnös volt, ám egyben gyerekei gyengéd apja, boldog családi életet biztosítva szeretteinek a szögesdrótok között is. Miként történhetett ez? Lehetséges ilyen „többféleség” egy ember személyében? Családja felé gyengéd lelkű apa, kifelé tömeggyilkos? Az ő története szerint igen, ez lehetséges. Megkeresem a polcon a néhai szovjet diktátor lányának, Svetlana Allilujevának az önéletírását. *20 levél egy jó barátához* címmel jelent meg, a SZER legendás műsorvezetője, Halász Péter fordításában, Amerikában 1967-ben. Apja, a rettegett és imádott zsarnok, Lenin örököse, talán annak halálában is szerepet játszó Sztálin. Nem kényeskedett mások halálával: milliókat pusztított el például az ukrainai éhínséggel, a számolatlan akasztással, főbelövással, a Gulag szigetvilágban letöltendő, legkisebb, 10 éves börtönbüntetéssel záruló

bírósági perek véget nem érő sorával, mindenkor gyötörve rabszolgáit, szerencsétlen népeit, alattvalóit, így a magyarokat is. Ugyanő imádott lányával gyengéd, ám mindig is félelmetes apa volt, aki a csak suttogva megőrzött családi legendák szerint dédelgetett feleségét, annak „szemrehányása” miatt, egy veszekedés hevében agyonlőtte, Szvetlána neki nem tetsző első szerelmét a Gulagra parancsolta, éppen lánya védelmére hivatkozva... Ismerőseinket általában fekete-fehér skatulyákba soroljuk. De ki készíthet a rendkívüli ellentmondásokban élő embereknek is földi skatulyát? Hruscsov síremlékét a szobrászművész fekete és fehér márványból alkotta, fele-fele. Nem is tartott előtte látványos avatóünnepséget a Kreml akkori urasága, a végére már nagyon szenilis L. I. Brezsnyev. Pedig imádhatta a nyilvános szereplést, miként az idétlen plecsniket és csillagokat. *Kis föld* címmel megjelentetett állítólagos önéletírása is kivívta „író társai” elismerését. Bár mint akkoriban mondtuk, egy plecsni azért mindhalálig hibázdott a hajtókaról: nem kaphatta meg a „Hős szovjet anya” elismerést...

– idestova 70 évvel ezelőtt, a világháború végén, hazánkat megszállta a Vörös Hadsereg, számos üldözött számára kétségtelen felszabadítóként – szabadságot hozva. De bevonulásuk a lakosság túlnyomó részének idegen hódítót, megszállót jelentett. Tankönyveinkben se szeri, se száma a győztes hadsereget dicsőítő jelzőknek, versbe-prózába, zenés áhítattal indulókba foglalt hősiességüknek, szívjóságuknak. Budapest szétlövéséről szó se essék. Mindeme nagyszerűségüket a nép egymás között mindössze néhány szóval összegezte évtizedeken keresztül így: **aztán bejöttek az oroszok**. Nem szovjeteket mondtak, ezt a jelzőt csak a szóonokok használták, apámék, az ismerősök, mint általában a normális közemberek így emlegették az eseményt: **amikor bejöttek az oroszok**. És most, hallj csodát, a megszálló sereg kivonulása után éppen húsz évvel a Magyar Történezetek Vándorgyűlésén is többször elhangzott, a hétköznapi történelemtől szólva: **bejöttek az oroszok**. A tudós kutatók sem mondtak szovjeteket, pedig a bevonulók között voltak oroszok, tatárok,

ukránok, üzbégek, kirgizek, litvánok, csecsenek, mongolok, kalmükök, ki tudja még, miféle nációk. Mégis, a népnyelv és most a tudósok is: bejöttek az oroszok... Anyáink, apáink, málenkij robotra hurcolt eleink, Szibériát túlélő hadifoglyaink, meggyalázott nőink, kivégzett, ütlegett néhai honfitársaink már rég odaát. A megbonthatatlan és örök szovjet–magyar barátság buzgó csahosai is elhallgattak. Maradtak a még élő tanúk, akkori gyermekek, maradék aggastyánok emlékezetek: amikor bejöttek az oroszok... Húsz éve kimentek. Magunk vagyunk immár, derékig, néha állig gyűlölködő és kibeszéletlen, csak félig bevallott életeink fogságába zárva. Pedig már történetünk fölkennt tudói is csak így emlegetik – bejöttek az oroszok. Még a végén megint csak „másként lesz a múlt...”

– újabban ezt kapjuk az íróinktól, válaszolja főlháborodásomra egykori tanárom, máig magasra értékelt tudós ember. Egy minapi lakossági fórum (belépő 4 ezer Ft.) plakátja szerinti kultúróriások az olvasóikra, a népre, melyhez valamelyest tán tartoznának azért, ezeket a szavakat használták: „durva, agresszív, tahó.” Ezzel a magyar társadalmat is jelölték, amely embercsoportot 100 év előtti kollégáik még nemzetnek neveztek. Amennyire tudható, a jelen lévő nagyérdemű nem sértődött meg, nem is hagyta magára e szellemóriásokat, csöndben eltűrte, amit orcájába köptek. Sebaj, kaptunk már ehhez hasonlót, eleget számos magas urunktól, megszállóktól, helytartóiktól, de mert olvasóik is mi vagyunk/lehetnénk e rendkívüli alakoknak, imígyen (bocsánat!) a fagyis mégis csak visszanyal... Persze, a kérdés leginkább az: 20 év múltán kire emlékszik még közülük, mely munkáikra e durva, agresszív, tahó nagyérdemű... szóval olvasóik?

– **Ne felelj meg a bolondnak az ő bolondsága szerint, hogy ne légy te is őhöz hasonló.**

Felelj meg a bolondnak az ő bolondsága szerint, hogy ne legyen bölcs, a maga szemelőtt.

(Példabeszédek XXVI. 4–5.)

Vajon mondhatni-e többet?